

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Савелюк Наталії Михайлівни
на дисертаційну роботу Дзюнь Христини Богданівни
«Психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді в складних
життєвих обставинах», подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами і планами.

Дисертаційне дослідження Дзюнь Христини Богданівни на тему «Психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах» розкриває актуальну, науково релевантну і соціально значущу проблему сучасної психології – пошуку умов підтримки і розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах.

Актуальність обраної теми зумовлена сучасними суспільними викликами, воєнним станом в Україні, тривалою невизначеністю, численними кризовими ситуаціями, порушенням звичних життєвих перспектив і необхідністю збереження психічного здоров'я здобувачів вищої освіти. В умовах війни студентська молодь переживає не лише типові для цього вікового періоду кризи особистісного і професійного становлення, а й додаткові численні гострі, травмівні, хронічні стресогенні впливи, пов'язані, відповідно, з небезпекою, втратами, вимушеними змінами, соціальною нестабільністю та невизначеністю майбутнього.

За таких обставин особливої значущості набуває проблема формування резильєнтності як системної особистісної властивості. В цьому контексті дисертантка слушно трактує резильєнтність як інтегральну властивість особистості, що забезпечує здатність чинити опір стресу, долати його та відновлюватися після стресових ситуацій, що в сукупності сприяє ефективному подоланню складних життєвих обставин і збереженню психічного здоров'я.

Важливим є те, що резильєнтність у роботі розглядається не лише як адаптаційна здатність, а і як складне багатовимірне особистісне утворення, що інтегрує мотиваційно-ціннісні, когнітивні, емоційно-регуляційні та поведінкові ресурси студентської молоді. Такий підхід забезпечує глибину наукового аналізу досліджуваного феномена та відкриває можливості для його різнобічного розвитку не тільки у власне освітньому, а й у ширшому соціально-психологічному середовищі життєдіяльності.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження Дзюнь Христини Богданівни є своєчасним, теоретично обґрунтованим і практично значущим для психологічної науки, системи вищої освіти, психологічної служби закладів вищої освіти, а також для організації психологічної підтримки молоді назагал, яка перебуває у складних життєвих обставинах.

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 25.10.2022 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 22.06.2023 р.). Дисертація є значущим аспектом розвитку комплексної науково-дослідної теми кафедри психології розвитку та консультування Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка – «Психолого-педагогічні засади становлення освітнього діалогу як інноваційної психодидактичної технології» (номер державної реєстрації 0118U003130).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації засвідчує належний рівень наукової обґрунтованості основних положень, висновків і результатів дослідження. Об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза дослідження визначені та сформульовані науково коректно, логічно узгоджені між собою і повною мірою відображають логіку розкриття заявленої теми.

Позитивної оцінки заслуговує, зокрема, ґрунтовне опрацювання наукових джерел з проблеми резильєнтності. Це дало змогу дисертантці сформулювати

цілісне теоретичне бачення досліджуваного феномена та обґрунтувати власну наукову позицію щодо його структури, функцій, механізмів та умов розвитку.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні моделі та емпіричній перевірці психологічних умов розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах.

Одним із найбільш вагомих наукових здобутків є розроблена психологічна модель розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах. Модель побудована на засадах інтеграції системного, аксіологічного, суб'єктно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого теоретико-методологічних підходів. Вона має цілісну структуру та відображає взаємозв'язок методологічних засад, принципів, структурних компонентів, критеріїв, показників, функцій, психологічних механізмів, чинників, умов і результатів розвитку резильєнтності студентської молоді.

Значущим науковим напрацюванням дисертантки є виокремлення та обґрунтування провідних структурних компонентів резильєнтності студентської молоді: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-регуляційного та поведінкового. Відповідно до цих компонентів у роботі чітко визначено критерії, показники та рівні розвитку резильєнтності, що забезпечило належну теоретичну базу для емпіричної частини дослідження і дало змогу здійснити комплексну оцінку досліджуваного феномена.

Психологічно значущим результатом є визначення функцій резильєнтності у процесі життєдіяльності особистості. Авторкою переконливо обґрунтовано, що резильєнтність виконує мотиваційно-ресурсну, оцінно-прогностичну, регулятивну, стресозахисну та адаптивну функції. Такий підхід поглиблює наукове розуміння резильєнтності як багатовимірного психологічного утворення, яке забезпечує не лише адаптацію до стресових ситуацій, а й здатність особистості до відновлення, саморегуляції, прогнозування, мобілізації внутрішніх ресурсів і подальшого власного розвитку.

Належно науково обґрунтованими є також визначені дисертанткою психологічні механізми розвитку резильєнтності студентської молоді: ціннісні

орієнтації, рефлексія, емоційна саморегуляція та копінг-стратегії. Саме ці механізми забезпечують перехід від переживання складної життєвої ситуації до її осмислення, прийняття рішень, мобілізації ресурсів та конструктивного подолання.

Важливо також, що у роботі не лише теоретично обгрунтовано психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді, а й перевірено їх ефективність у процесі апробації відповідної авторської психологічної програми.

4. Практична значущість результатів дослідження.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає у розробленні та експериментальній перевірці результатів реалізації програми розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах. Програма має системний характер і спрямована на розвиток усіх визначених та обгрунтованих структурних компонентів резильєнтності: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-регуляційного та поведінкового.

Зміст програми орієнтований на формування у здобувачів вищої освіти здатності до усвідомлення власних ресурсів, розвитку ціннісно-смислових орієнтирів, емоційного самоусвідомлення, саморегуляції, конструктивних копінг-стратегій, рефлексії, поведінкової гнучкості та здатності до відновлення після стресових ситуацій. Важливо, що програма не обмежується лише психоедукаційним рівнем, а передбачає практичне опрацювання навичок, необхідних для подолання складних життєвих обставин.

Результати дослідження можуть бути використані у роботі психологічних служб закладів вищої освіти, центрів психологічної підтримки, центрів життєстійкості, громадських і благодійних організацій, які працюють зі студентською молоддю, внутрішньо переміщеними особами та іншими категоріями населення, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Практичну цінність мають також визначені у дисертації критерії, показники та рівні розвитку резильєнтності студентської молоді. Розроблені на основі дослідження методичні рекомендації можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх психологів, педагогів, соціальних

працівників, а також у консультативній, тренінговій, психопрофілактичній і просвітницькій діяльності, що посилює практичну значущість роботи.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 383/26.04-33 від 03.04.2026 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/119 від 05.03.2026 р.), Поліського національного університету (довідка № 576/01-17-26 від 27.03.2026 р.), БО «Благодійний фонд «Рокада» (довідка № 03/26 від 02.03.2026 р.), Чортківського молодіжного простору психосоціальної підтримки (довідка № 8 від 10.03.2026 р.).

5. Оцінка змісту, структури, оформлення дисертації та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота має логічну, послідовну та завершену структуру. Її зміст відповідає заявленій темі, меті та завданням дослідження. Виклад матеріалу є науково обґрунтованим, структурованим і послідовним.

У теоретичній частині роботи здійснено ґрунтовний аналіз проблеми резильєнтності особистості, розкрито її змістові характеристики, окреслено співвідношення зі суміжними психологічними поняттями – стресостійкістю, життєстійкістю, адаптивністю, психологічною ресурсністю та іншими. Авторка переконливо доводить, що резильєнтність є складним інтегральним утворенням, яке формується у взаємозв'язку особистісних, соціальних, емоційних, когнітивних і поведінкових чинників.

На особливу увагу заслуговує розроблена психологічна модель розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах, у якій системно представлено теоретико-методологічні підходи, принципи, компоненти, критерії, показники, функції, механізми, чинники, психологічні умови та очікуваний результат. Така модель надає роботі концептуальної цілісності й демонструє справді авторське бачення досліджуваного процесу.

Емпірична частина дисертації вирізняється чіткою організацією дослідження, обґрунтованістю формування вибірки, комплексністю використаного психодіагностичного інструментарію та належним рівнем математично-статистичної обробки отриманих результатів. Важливо, між

іншим, що до складу вибірки було залучено здобувачів вищої освіти з різних регіонів України, що дає змогу ширшої екстраполяції отриманих результатів.

За результатами емпіричного дослідження (на етапі констатувальної його частини) встановлено, зокрема, що більшість студентів – 48,61 % осіб – мають середній рівень розвитку резильєнтності, 26,04 % – низький рівень розвитку резильєнтності, натомість найменше – 25,35 % – високий рівень. Отримані результати переконливо обґрунтовують практичну доцільність розроблення і застосування програми розвитку резильєнтності студентської молоді.

За результатами формувального експерименту доведено ефективність розробленої програми, оскільки саме в експериментальній групі зафіксовано статистично значущі позитивні зміни інтегрального показника рівня розвитку резильєнтності та її структурних компонентів. Найбільш виражені такі зміни, відповідно до отриманих показників, простежуються в когнітивному, емоційно-регуляційному та поведінковому компонентах резильєнтності.

Водночас отримані результати відкривають перспективи для подальшого вдосконалення програми, зокрема в напрямі посилення розвитку мотиваційно-ціннісного компонента резильєнтності студентської молоді. Такий висновок не знижує цінності програми, а, навпаки, засвідчує потенціал її подальшого практичного удосконалення.

Назагал очевидна практична спрямованість дисертації заслуговує особливої уваги та схвалення. Розроблена та успішно апробована програма розвитку резильєнтності студентської молоді надалі може бути адаптована до різних форматів психологічної роботи та психологічної допомоги: групової та індивідуальної, тренінгової, консультативної та психоедукаційної.

Висновки до розділів і загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, відповідають поставленим завданням і відображають основні наукові результати дослідження. Додатки посилюють практичну цінність дисертації, оскільки містять розгорнуті матеріали, які можуть бути використані у науковій, освітній та психологічній практиці фахівців.

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає усім чинним вимогам до наукових робіт цього рівня. Аналіз

змісту дисертації, її результатів і наукових публікацій авторки дає підстави стверджувати про дотримання Дзюнь Христиною Богданівною усіх принципів академічної доброчесності: робота та оприлюднені за результатами дослідження наукові праці не містять елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень, а всі використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні покликання на відповідні джерела.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення й результати дисертаційної роботи висвітлено у 9 публікаціях, серед яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» (3 з них – одноосібні), 1 – розділ у колективній монографії, 1 – у методичному посібнику, 3 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Публікації достатньою мірою репрезентують теоретичні засади, емпіричні результати та практичні напрацювання, представлені в дисертації.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через участь Дзюнь Христини Богданівни у міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та інших наукових заходах. Результати роботи також упроваджено у практику психологічної підтримки студентської молоді та інших осіб, котрі перебувають у складних життєвих обставинах.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Назагал високо оцінюючи дисертаційне дослідження Дзюнь Христини Богданівни, його наукову новизну, теоретичну обґрунтованість, емпіричну доказовість і практичну значущість, вважаємо за доцільне висловити окремі власні міркування та побажання як, зокрема, перспективи подальших актуальних досліджень.

1. У контексті загальнонаціонального відзначення у 2026 році 100-річчя від дня народження видатного українського психолога, методолога Володимира Андрійовича Роменця в рамках теоретико-методологічних засад дисертації варто було би, між іншим, згадати і про вчинковий підхід, який

сучасними вітчизняними науковцями слушно розглядається як «канон української психології». Окреслена вченим структура вчинку як логічного осередку розуміння функціонування психіки включає в себе, як початкову ланку його (вчинку) розгортання, поняття ситуації, що змістовно корелює з термінологічним конструктом «складні життєві обставини».

2. Безперечною складовою наукової новизни дисертації є розроблена та системно обґрунтована авторкою психологічна модель розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах. Водночас дискусійним видається питання змістового наповнення когнітивного компонента резильєнтності. У роботі він пов'язується, передусім, зі здатністю розпізнавати та розуміти емоції для подолання і відновлення після пережитого стресу. У подальших дослідженнях цей компонент можна було б розширити через включення таких конструктів, як когнітивна гнучкість, критичне мислення, здатність до виявлення когнітивних викривлень, переоцінки ситуації та формування альтернативних способів її інтерпретації. Це дало б змогу глибше розкрити роль когнітивної сфери у розвитку резильєнтності особистості.

3. Авторкою використано комплекс валідних, надійних та апробованих психологічною практикою методів і методик дослідження, що дало змогу отримати науково обґрунтовані результати. Водночас у майбутніх наукових студіях дисертантці доцільно буде залучати більш новітні психодіагностичні інструменти, а також розробляти і стандартизувати відповідні авторські опитувальники. Зокрема, перспективною видається подальша розробка використаної у дослідженні анкети з метою більш стандартизованого вивчення психологічних аспектів типології складних життєвих ситуацій у сучасних умовах воєнного стану, а також прогнозованого повоєнного стану.

4. У майбутніх наукових розвідках доцільним було б увести у поле дослідження різні порівняльні аспекти, зокрема через формування контрольної вибірки молоді, яка не здобуває вищу освіту. Таке порівняння дало би змогу глибше з'ясувати роль освітнього середовища, як і інших соціально-психологічних середовищ, у розвитку здатності молодої людини долати складні життєві обставини та зберігати власне психічне здоров'я.

Висловлені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи, а переважно окреслюють перспективні напрями подальших наукових пошуків авторки.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Дзюнь Христини Богданівни на тему «Психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, яке вирізняється актуальністю, методологічною обґрунтованістю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю.

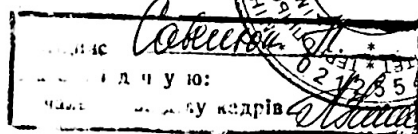
Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка Дзюнь Христина Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Наталія САВЕЛЮК

М. Савелюк